

Harangi László

AZ EURÓPAI UNIÓ FELNŐTTOKTATÁSI ÉS KÉPZÉSI PRIORITÁSAI¹

Az Európai Unió felnőttoktatási és képzési stratégiájának és oktatási munkaprogramjának elvi alapja és kiindulópontja a Lisszaboni Európa Tanács 2000. év márciusában elfogadott határozata, amely célul tűzte ki, hogy „Európa 2010-re váljék a legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdasággá a világon; valamint több és jobb munkával és nagyobb társadalmi kohézióval legyen képes a fenntartható gazdasági növekedésre”. Tehát a lisszaboni határozat a versenyképesség növelése érdekében nyomatékosan hangsúlyozza a foglalkoztatás fejlesztését és a társadalmi kohéziót, más megfogalmazásban a hátrányos helyzetű rétegek felzárkóztatását, amely úgy érezzük fokozottan érvényes a magyarországi felnőttoktatási és képzési intézményekre is.

A prioritások forrásai, dokumentumai

Ami a konkrét prioritásokat és feladatokat illeti, az Európai Unió számos dokumentuma tartalmaz ajánlásokat a felnőttoktatás és képzés számára, illetve az egész életen át tartó tanulásra vonatkozó követelmények közvetve vagy közvetlenül a felnőttoktatásra és képzésre is érvényesek. Ilyenek például a már említett és több ízben is jogosan hivatkozott „Memorandumon” kívül az európai képzési rendszerek 2002-ben elfogadott részletes munkaprogramja, amely 2010-ig határozza meg a feladatokat, valamint, a szintén 2002-es ún. „Európai jelentés” az egész életen át tartó tanulás minőségi indikátorairól, továbbá idesorolhatnánk az Európai Bizottság 1996-ban kiadott „Fehér Könyvét”, amely máig is érvényes útmutatásokat ad az európai szellemiségű oktatáshoz és neveléshez, valamint az európai második esély iskolákról kiadott dokumentumokat, jelentéseket. Van tehát forrás van bőven, amiből lehet meríteni, támpontokat lehet kapni az európai felnőttoktatási és képzési irányelvek, ajánlások megismeréséhez, amelyek így vagy úgy a magyarországi viszonyokra is érvényesek és megszívlelendő szempontok. Ezekből választottunk ki néhányat, amelyekről úgy gondoljuk, hogy részben megerősítenek bennünket eddigi álláspontunkban, részben új megvilágításba helyezik problémáinkat, megoldandó feladatainkat.

¹ Másodközlés: In *Felnőttképzés*, 2005. 2–3:54–61.

Az új kulcskompetenciák fejlesztése felnőttkorban is

Alapkompetenciák – hangsúlyozzák az Európai Bizottság dokumentumai – az olvasási és számolási készség, valamint bizonyos jártasság a matematikában, a természettudományokban és a műszaki ismeretekben. Ezt a tudást már az alapiskolákban el kell sajátítani, nálunk az általános iskolákban. Ha ez nem történik meg mihamarabb pótolni kell a hiányt, hogy cselekvőképes állampolgárok legyünk az élet minden területén. Az OECD/PISA-vizsgálat szerint e tekintetben a gyenge középmezőnyben foglalunk helyet, mert negyven ország megmértetésében matematikából a 25., szövegértésből szintén a 25. és természettudományokból a 17. helyen végeztünk. Mint tudjuk, a vizsgálatban 15 éves fiatalok vesznek részt. A felnőttek körében végzett vizsgálatok (SIALS) ennél sokkal rosszabb képet mutatnak, mert az országok sorrendjében ilyen szempontból az utolsó negyedben vagyunk. A funkcionális analfabétákról van szó, akik számát nehéz megbecsülni, hozzávetőlegesen a felnőtt lakosság egynegyedét, egyötödét tehetik ki: az aluliskolázottak, középkorúak és idősek, általában a hátrányos helyzetűek, akik nehezen tudnak írni, olvasni, számolni. Ezért a számukra adott lehetőségekkel sem tudnak élni, nem képesek megérteni a hivatalos szövegeket, nehezükre esik a kérdőívek kitöltése, beadványok megírása, hátmég ha ezek csak e-mailen hozzáférhetőek (digital literacy)! Az alapkompetenciákhoz azonban új kulcskompetenciák igénye és szükséglete született meg, amelynek elsajátítása (ifjú- vagy felnőttkorban) elengedhetetlen feltétele a jobb és magasabb rendű munkának, társadalmi és egyéni életnek Európában. Az új kulcskompetenciák a következők: idegen nyelvtudás, számítógépes ismeretek (Information Communication Technology; „ICT”), a tanulás megtanulásának készsége, együtt élni tudás (Social skills), vállalkozói készség, állampolgári ismeretek és jártasság a művészetekben (General Culture).

Két idegen nyelv ismerete

Az Európai Unió ajánlata az, hogy minden európai állampolgár anyanyelvén kívül még két idegen nyelven tudjon beszélni. Az új Európa 450

millió különböző etnikumú, kultúrájú és nyelvű állampolgár otthona. Fontosabb, mint valaha, hogy lakosai birtokában legyenek azoknak a készségeknek, amelyek szükségesek megérteni és gondolataikat kicserélni egymással. A közös Európa Ház építése, ahol laknak, dolgoznak és kereskednek egymással, múlhatatlanul szükségessé teszi a nyelvtudás fejlesztését. Az Európa Bizottság nem ad elsőbbséget az angolnak, hanem a nyelvek sokféleségét hangsúlyozza, amelynek értelmében minden európai nyelv egyenlő értékű, a kicsik és nagyok is. Ösztönözni kell az iskolákat és a felnőttoktatási intézményeket a hatékony nyelvtanulási módszerek alkalmazására, motiválni kell a felnőtteket is a nyelvtanulásra. A „konyhanyelv” szintű nyelvismeret nem elegendő, kompetens (meaningful) nyelvtudásra van szükség. A nagy erőfeszítések ellenére Magyarországon az idegen nyelvtudás állapota még mindig mintegy húsz százalékos, az európai országok sorrendjében az utolsók között vagyunk. Jó példa az skandináv államok, de még Szlovénia is.

Informatikai kompetencia fejlesztése

Az Európai Tanács *eEurope 2002* és *eEurope 2005* akciótervei nagyhorderejű határozatokat hoztak az informatikai infrastruktúra és kompetencia fejlesztésére, amely nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy felépüljön a tudásalapú társadalom az Unió tagállamaiban. ICT kompetencián az Európai Bizottság elsődlegesen a biztos szövegszerkesztési, táblázatkezelési, internet- és e-mail szerkesztési ismereteket, valamint az információátvitelhez és az adatbázisokhoz való hozzáférést érti. Hazánkban a háztartásoknak mintegy háromnegyede rendelkezik számítógéppel, és fele internetes hozzáférhetőséggel. Ugyanakkor a lakosságnak még mindig egy jelentős hányada ki van zárva az elektronikus eszközök adta előnyökből és a társadalmi, anyagi megosztottság még mindig nagymértékben megmutatkozik. A digitális félanalfabétizmus leküzdésében, az informatikai kompetencia fejlesztésében a felnőttképzésnek, a különböző szintű és irányú tanfolyamoknak ezért igen nagy a jelentősége, valamint továbbra is fontos szerepet töltenek be a teleházak az alapfokú informatikai kultúra fejlesztésében.

A tanulás megtanulásának követelménye

Az Európai Bizottság harmadik új kompetencia-követelménye a tanulás megtanulásának készsége, mint a tanulás belső generáló ereje, amely nélkül

nincs eredményes tanulás. Lényege: az egyén érzelmi, értelmi és akarati jellemzőinek fejlesztése, beleértve az egyéni képességek jó oldalainak erősítését; a rendelkezésre álló oktatási és képzési lehetőségek közötti biztos eligazodás képessége; az idővel való ésszerű gazdálkodni tudás, az önállóság, az önfelegyelem és kitartás a tanulási folyamat során. Olyan attitűdöket foglal magába, mint az alkalmazkodó képesség és rugalmasság; magabiztosság, hogy az egyéni képességekkel siker érhető el; kezdeményező-készség a tanulásban; a tanulásnak mint az életet gazdagító tevékenységnek a pozitív felfogása. Ez a készség nálunk elsősorban az önálló tanulóakra jellemző.

A társadalmi együtt élni tudás készségének követelménye

Az együtt élni tudás készsége (social skills) valódi európai készség, tükröződik benne a több ezer éves európai humanizmus vonulata. A munkaadók is nagyra értékelik az ilyen tulajdonságokkal bíró munkavállalókat. Többek között olyan interperszonális készségeket és ismereteket foglal magába, mint a különböző vallási és etnikai indítékú csoportok értékrendbeli különbözőségeinek megértése, a mások iránti tolerancia és tisztelet; a szülőföldi, nemzeti és európai identitástudat, a társadalmi sokféleség és kohézió támogatása; a bizalom és empátia mások iránt, a kompromisszumkeresés és feddhetetlenség; a társadalom által általánosan elfogadott és támogatott viselkedési és illemszabályok ismerete, gyakorlása. Ezt a készséget leginkább a közéleti tevékenység gyakorlatában lehet elsajátítani mind ifjú, mind felnőtt korban.

A vállalkozói készségek fejlesztésének követelménye

A dinamikus, innovatív és versenyképes tudásalapú társadalom megköveteli a vállalkozói kompetenciákat. A felnőttoktatásnak és képzésnek ezért tudatosítani kell az egyéneken és közösségeken a vállalkozás értékét, ismertetni kell a sikeres vállalkozási modelleket, ki kell alakítani a kockázatvállalás attitűdjét, építenie kell arra az általános emberi tulajdonságra, hogy mindenki van kifejezésre jutó vagy látens kezdeményező-készség, innovációra való hajlam. A tudásalapú és kompetitív társadalomban végbemenő társadalmi és gazdasági változások, va-

lamint a szolgáltatás dominanciája a tagállamokban és a csatlakozó országokban sok millió ember számára ad lehetőséget az üzleti, profitra orientált vállalkozások elindításához. Ez az életforma és gazdasági, társadalmi tevékenység egyaránt hasznos az egyén és a társadalom számára, amely Magyarországon is széles körben kibontakozott. Ez az aktivitás azonban még mindig nem elég erős, és további rétegeket is be lehetne vonni a mozgalmába, amelyben tanácsadással, tanfolyamokkal, felvilágosítással a felnőttoktatási és képzési intézmények és szervezetek is sokat tehetnek.

Az aktív állampolgárság kompetenciájának követelménye

Az új kulcskompetenciák sorában valamennyi európai uniós dokumentum hangsúlyozza az aktív állampolgárság kialakításának és megerősítésének szükségességét. A már korábban is említett „társadalmi együtt élni tudás” készségéhez hasonló prioritása ez az Európai Közösségnek, de az előbbinél szélesebb hatókörű, és olyan kompetenciákat, tulajdonságokat foglal magába, amelynek birtokában az egyének aktívan részt vehetnek a polgári élet különböző szinterein a szomszédságtól a nemzetközi fórumokig. Feltételezi, többek között, a jelentősebb nemzeti, európai és nemzetközi események közötti eligazodás képességét; az ország alkotmányának ismeretét és megértését, az alapvető polgári jogok és kötelességek gyakorlását és betartását. Az Európai Unió egyik munkacsoportjának dokumentuma arra is kitér, hogy a jó polgárnak ismernie kell nemcsak a fontosabb helyi és országos intézmények hatókörét, feladatait is, hanem ilyen értelemben a nemzetközi, de főképpen az európai intézményekét is, amelytől, úgy érezzük, még meglehetősen távol vagyunk. Természetesen fontos követelmény még a tájékozottságon alapuló részvétel a választásokon. Ez az a bizonyos „demokráciára nevelés”, amelyet Angliában, Hollandiában és a többi nagy múltú európai országban nemcsak az iskolában, hanem a felnőttek körében is oktatnak. Az EU csatlakozásra való felkészülésről szóló egyik dokumentumunk (MNT kiadvány 2002.) joggal sérelmezi, hogy felnőttoktatásunkból teljes egészében hiányzik ez a közéleti, pártsemleges politikai képzés, amelyet a fejlett európai demokráciák gyakorlatának megfelelően újra ki kellene alakítani.

A művészeti nevelés, az általános műveltség fontossága

Ennek a prioritásnak mint „kulcskompetenciának” valójában nagyon örülünk, mert azt bizonyítja, hogy az Európai Unió embereszménye semmiféleképpen nem az egyoldalú, technokrata személyiség, amely kizárólag a gazdaságnak és a társadalmi gépezetnek van alárendelve, hanem a sokoldalúan művelt, szellemiekben s lelkiekben egyaránt gazdag ember. Az oktatás alapvető küldetése – olvashatjuk az Európai Bizottságnak az oktatásról és képzésről, a tanuló társadalom felé haladásról 1996-ban kiadott Fehér Könyvében –, hogy segítséget nyújtson mindenkinek képességei kibontakoztatásához, teljes emberré válásához, semhogy csupán eszközei legyenek a gazdaság szolgálatának; az általános ismereteknek és a szakmai készségek megszerzésének „kéz a kézben” együtt kell haladnia, formálva a jellemet, szélesítve a látókört, erősítve az egyén közösségi társadalom iránti felelősségvállalását.

Érthető, hogy a művészeti nevelés, az úgynevezett „kulturális tudatosság” (amelyen ez esetben a művészetekben való jártasságot, a művészeti nevelést kell érteni) „új kulcskompetencia”, mert az általános műveltségnek a természet- és társadalomtudományi, valamint a technikai műveltséget tartalmazó elemei az idegen nyelvi, informatikai és az aktív állampolgársági kulcskompetenciákhoz kapcsolódnak, és ott történik róluk említés, mint elsajátítandó, a kulcskompetenciák szélesebb alapokon nyugvó ismereteiről. A kulturális tudatosság definíciói – az Európai Bizottság új kulcskompetenciák konkrét kidolgozásával megbízott munkacsoportja szerint – a zene, képzőművészet, irodalom, tánc, sport (?) értékeinek kreatív módon történő elsajátítása, befogadása, valamint az erre épülő gondolatok, eszmék, érzések kialakítása, fejlesztése. Ez feltételezi az egyes művészeti ágak alapvető ismeretét, bizonyos átfogó szemléletet történelmi fejlődésüket, hagyományukat illetően, de illik tudni a jelesebb, maradandó értékű alkotásokat és azok létrehozóit. A kreatív befogadásnak fontos kritériuma a művészeti alkotások megbeszélése, megvitatása másokkal, legyen az akár videoművészet, tájépitészet vagy nemzeti örökség, amelyhez nyilvánvalóan az esztétikai érzék állandó ápolása szükséges. Az attitűdök vonatkozásában a munkabizottság felvetése az, hogy a művészeti nevelésben fontos aspektus a sokféleség tiszteletével párosuló nemzeti identitástudat erősítése.

A felnőttoktatás és képzés hozzáférhetőségének biztosítása mindenki számára

A felnőttoktatási és képzési rendszer formális és non-formális intézményei viszonylag széles körben kiépültek mind a régi, mind az új tagállamokban. Ez azonban nem egyenlő azzal, hogy az előzőekben ismertetett hagyományos és új kulcskompetenciák a társadalom minden rétegéhez, minden tagjához eljutnak. A tapasztalat az, hogy az esélyegyenlőség, a társadalmi igazságosság biztosításának, a széleskörű hatékonyság megvalósításának nagyon sokféle társadalmi, szervezeti, anyagi és módszertani akadálya van, amelyet le kell küzdeni. Ezek közül az alábbi két prioritás rendkívül fontos:

1.) A felnőttoktatásban való részvételt 2010-re fel kell emelni 12,5 százalékra

Egy tudásalapú társadalomban a fiatal-, közép- és időskorú felnőtteknek folyamatosan fejleszteniük kell és meg kell újítani tudásukat, hozzáértésüket, hogy megfeleljenek az állandóan változó gazdasági és társadalmi kihívásoknak. A szükségleteket felmérve és a jelenlegi szintet figyelembe az Európai Unió oktatási munkaprogramja azt a követelményt támasztja a Közösség régi és csatlakozó tagállamai elé, köztük élénk is, hogy 2010-re a 25-64 éves korú felnőttek 12,5 százaléka vegyen részt a felnőttképzésben. Ez 2002-ben az akkori és a csatlakozó tagállamok átlagában 7,9 százalék volt, amelyen belül, az Eurostat vizsgálata szerint, a magyarországi felnőtt munkaerő csak 3,3 százalékkal volt képviselve.

Lehet, hogy azóta a helyzet némileg változott, de a jelenlegi 5-6 százalékos körüli részvételi arány még mindig rendkívül alacsony, tehát az elkövetkező öt-hat évben van mit „behozni” bőven. Magyarországra is vonatkozik az a törvényszerűség, ami általában az Európai Unió országaira is érvényes, hogy van egy „tanuló” és egy „nem tanuló társadalom”, de ez utóbbi nálunk sokkal nagyobb, mint a többi európai országban. E nagymértékű passzivitás és érdektelenség oka lehet a rossz hozzáférhetőség, a gyöngye motiváció, a „tanulás haszna” haszna tudatának az elégtelensége, a tanácsadás hiánya, a módszertani gyöngeség, a hátrányos szociális és anyagi helyzet, hogy csak néhány okot említsünk a sok közül. Ahhoz, hogy az Unió kívánalmainak a részvételi arány tekintetében is megfeleljünk, szükség van az ellátás további kiterjesztésére, az oktatás vonzóbbá tételére (a foglalkoztatás, az egzisztenciális előrehaladás tekintetében is); továbbá több tanulmányi segélyre,

anyagi támogatásra, munkaidő-kedvezményre van igény.

2.) Fokozottabb erőfeszítéseket kell tenni a hátrányos helyzetű rétegek bevonására a tanulásba

Az Európai Uniónak az egész életen át tartó tanulással szemben támasztott öt minőségi követelményének egyike, hogy az oktatás, így a felnőttképzés is, a társadalmi befogadás és kohézió hatékony és nélkülözhetetlen eszköze legyen. Ennek érdekében – így az Európai Bizottság 2002-es jelentése az egész életen át tartó tanulás minőségi indikátorai alapján – az oktatási és képzési rendszereknek el kell hártani azokat az akadályokat, amelyek megnehezítik vagy lehetetlenné teszik, hogy a társadalom hátrányos helyzetű népességcsoportjai (ún. munkanélküliek, alacsony jövedelműek, aluliskolázottak, etnikumok, romák, bevándoroltak, szétszórt településeken élők, a család által leköttettek, elsődlegesen a nők, a fogyatékkal élők, stb.) részt vegyenek a tanulásban, és ez által bekapcsolódhassanak a foglalkoztatásba és aktív tagjai legyenek a társadalomnak.

Ha a hazai felnőttoktatás és képzés alkalmasságát vagy alkalmatlanságát ebből a szempontból vizsgáljuk, nem lehetünk teljességgel megelégedettek. Megítélésünk szerint ugyanis, ez a rendszer aránytalanul nagymértékben a jól keresőknek, az aktív munkavállalóknak, a magasabb képzettségűeknek, a városokban lakóknak kedvez és keres piacot, míg a társadalom nagyobb, de elesettebb, kevesebb eséllyel bíró színterei (milliói?) kiszorulnak a képzésből, beleértve a funkcionális analfabétákat, a cigánynépesség jelentős részét. Sajnos az elitizmus bizonyos elemei a hazai felnőttképzésben is fellelhetők, amely teljes mértékben ellentétes az Európai Unió integratív, kohéziós oktatáspolitikájával. Másfelől a motiválatlanság, a szociális és földrajzi és etnikai kirekesztettség, az illegális „feketemunka” (amely sokak számára ugyan megélhetést biztosít) akadálya az esélyegyenlőség és igazságosság biztosításának.

A felnőttek fejlesztéséhez jól értő oktatók és képzők biztosítása kulcsfontosságú feladat

Az oktatási és képzési célok megvalósítására irányuló európai munkaprogram 13 feladatának sorában első helyen szerepel a megfelelő tanárok és képzők biztosítása, megelőzve ezzel olyan fontos kihívásokat, mint a tudásalapú társadalom számá-

ra szükséges kompetenciák és készségek fejlesztése, vagy a partnerségen alapuló anyagi források követelménye. Ez igen nehéz feladat elé állítja még a rendeskorúak iskoláiban tanító pedagógusok felkészültségéért felelős intézmények vezetőit is, de még inkább megoldatlan kérdés, hogyan lehet megvalósítani, hogy minden felnőttiskolában, tanfolyamon, képző helyen a maga területén jó szakember, de ugyanakkor kiváló „andragógus” álljon rendelkezésre, annak valamennyi készségével, tapasztalati tudásával, szerepvállalásával. Ezért a felnőttoktatás minden szerepkörében meg kell követelni a felnőttekkel való foglalkozni tudás speciális készségét, attitűdjét, motiváltságát. Nagyobb figyelmet kell fordítani a kiválasztásra, a rátermett oktatók és képzők megtartására, fokozottabb anyagi és erkölcsi megbecsülésükre, továbbképzésükre.

A felnőttkor minden szakaszában könnyen hozzáférhető tanulmányi tanácsadás szükséges

Szinte valamennyi oktatással foglalkozó Európai Bizottsági dokumentum nyomatékosan hangsúlyozza a tanulmányi és foglalkoztatási tanácsadás, információszolgáltatás szükségességét; adatbankok, tájékoztató központok létrehozását; helyi, regionális, nemzeti és európai szinten. Az ezt szorgalmazó oktatási programok, munkaanyagok, agendák, parlamenti határozatok abból a megváltozott helyzetből indulnak ki, hogy még a múltban az ember csak iskolai tanulmányainak elvégzése után került választás elé, addig most – akár harminc, negyven vagy ötvenévesen – az élet gyors változásai miatt többször kerülünk olyan állapotba, amikor tanácsadásra, információra van szükségünk. A képzések sokasága, típusai, követelményei, anyagi vonzatai, a nyújtandó előnyök és végzettségek pedig rendkívül különbözőek és sokfélék. Az ilyen döntési dilemmákban nyújt segítséget, eligazítást az oktatási és képzési tanácsadás: adatbankjaival, információk központjaival vagy úgy, hogy az állását elvesztett, más foglalkozást választani kívánó személy felkeresi a tanácsadó központot vagy személyt, és így próbál megoldást találni, választ kapni kérdéseire.

Magától értetődő – olvasható a közösségi előterjesztésekben –, hogy a leghatékonyabbak a helyben hozzáférhető ilyen irányú segítségnyújtás, szolgáltatás, amelyet maguk a képző intézmények, illetve a helyi munkaerő-kirendeltségek, tanácsadóközpon-

tok látnak el. Fontos szempont, hogy az e speciális „mentori” munkát végző szakemberek (mert már ez egy diszciplína, amire képezni kell) ismerjék meg a hozzájuk forduló személyek igényét, törekvéseit, ugyanakkor azt is, hogy egyéni és szociális helyzetüknél fogva mire képesek. Másfelől, ha szabad ezt a kifejezést használnunk, „a kisujjukban kell lenniük”, hogy a helyi munkaerőpiacnak mire van szüksége, mik a sajátosságai, a foglalkoztatók mit várnak el. Végül e két komponens birtokában kell elkészíteniük a reális önépítő tanulmányi és foglalkoztatási programokat, közösen az ezekben a kérdésekben kevésbé jártas, de a „facilitátorral” egyenrangú személyekkel.

Úgy véljük, hogy Magyarországon ez a fajta felnőttképzési munka már elindult, de maguknak az oktatóknak a tanácsadói szerepvállalásától, a speciális képzési tanácsadó hálózat kiépítésén át az országos adatbankig terjedő koherens rendszere az oktatási és foglalkoztatási tanácsadó szolgáltatnak még csak most van kialakulóban. Nyugat-Európában és Amerikában ennek már több évtizedes hagyománya van, amely most már jelentős részben internetre épül.

Közelebb kell vinni az oktatást és képzést az otthonokhoz, a tanulókhoz

Ha helyben nem áll rendelkezésre megfelelő tanulási lehetőség az emberek számára, akkor arra kényszerülnek, hogy tanulás vagy képzés céljára elhagyják lakóhelyüket, amennyire erre módjuk van. A lakosság jelentős része azonban anyagi hiánya vagy az elégtelen közlekedés miatt erre nem képes. Általában akadályozza a lakóhely tanulási, művelődési célokból való elhagyását a hátrányos anyagi és szociális helyzet, a mozgáskorlátozottság, a települések szétszórtsága, elszigeteltsége. Ezért az európai felnőttoktatásnak és képzésnek fontos prioritása a területi decentralizáció, az esélyegyenlőséget növelő helyi tanulási lehetőségek biztosítása, minden tanuló elérése, a nemzetközi terminológiával élve ez az ún. „outrich”.

Az Európai Bizottság „Memoranduma” tanulóközpontokat javasol a mindennapi életterben, többek között faluházakban, könyvtárakban, múzeumokban, szabadidőközpontokban, olyan közösségi színtereken, amely mindenhol megtalálható. Számunkra ez a javaslat azért szimpatikus, mert a több

mint 3000 település többségében van művelődési ház, melyek kisebb, nagyobb anyagi-szakmai befektetésekkel tanulóközpontokként is működtethetők, s a felnőttoktatás non-formális módszereivel oda is elvihetik a szakmai s általános tudást, ahova a profitra orientált képzési intézmények nem képesek. Az Európai Tanács lisszaboni határozata értelmében az EU Bizottság fokozottan támogatja ezeket a helyi partneri együttműködéseket.

Második esély iskolák

Az Európai Unió rendkívül fontos követelménynek tartja a rendeskorúak iskoláiból kimaradt fiatalok és fiatal felnőttek minél gyorsabb és intenzívebb felzárkóztatását és bekapcsolását a foglalkoztatásba és a társadalomba. Brüsszeli kollégáink abból indulnak ki, hogy a fiataloknak egy jelentős része Görögországtól Svédorszáig, ha eltérő mértékben is, kudarcot vall az alapiskolákban vagy kimarad a középfokú oktatásból, és nem tudja megszerezni azokat a készségeket, kompetenciákat, amelyek szükségesek a társadalmi és szociális integrációhoz. Az iskolai frusztráció fokozott mértékben szociális képződmény és generációról generációra öröklődik. Generálja a hátrányos családi háttér, a szülők iskolázatlansága s elmaradottsága, az etnikai hovatartozás, a menekült státusz, a családok szétesettsége, a periférikus földrajzi helyzet. Olyan „dominó effektus”, amelyben az anyagi, szociális, egészségügyi, etnikai, kulturális, térségi tényezők egymásra hatnak és fel erősödnek.

Ezt felismerve indította el 1996-ban az Európai Bizottság az úgynevezett „második esély iskolák” programját, amelyhez azóta többszáz iskola, szervezet, helyhatóság csatlakozott. A projektek részben oktatási intézményekhez, részben valamilyen szervezethez kapcsolódnak vagy teljesen önállóak. Céljuk, hogy olyan speciális, testre szabott lehetőséget nyújtsanak a társadalom peremére szorult 16-24 éves fiatalok számára, amelynek segítségével kitanulhatnak egy egyszerű szakmát, bekapcsolódhatnak a munkaerőpiacba vagy így megerősödve eredményesebben folytathatják szakmai tanulmányaikat.

Az egyes iskolák sajátosságait jelentős mértékben a helyi és az országos körülmények határozzák meg, mégis van néhány olyan jellemzőjük, amelyek megadják ennek a speciális európai integratív intéz-

ménynek lényegét, és követésre érdemesek. Mindezekelőtt ezek az kezdeményezések kiterjedt együttműködésre épülnek a helyi hatóságokkal, szociális intézményekkel, társadalmi szervezetekkel, a privát szektorral, elsősorban a kisvállalatokkal, vállalkozókkal. Ez utóbbi azért fontos, mert a tanulmányi idő túlnyomó részében a fiatalok mint kihelyezett gyakornokok tanulnak a város vagy a környék ipari és szolgáltató vállalatainál, ahol a szakképzés feladatait az erre a célra felkészített mesterek látják el. A tanulmányi idő két-három év, amely után a tanulók teljesítményüktől, magatartásuktól függően hivatalos elismerést kapnak.

Az oktatási, képzési, tanácsadási módszerekre az egyéni bánásmód a jellemző, amely figyelembe veszi a tanuló egyéni körülményeit, teljes személyiségét, magánéletének minden problémáját; értelmi, érzelmi és egészségi állapotának minden vonatkozását. Alapvető pedagógiai elve a második esély iskolának az önbizalom-erősítés, a sikerélmény-nyújtás, az „én is tudok valamit csinálni” megközelítés. Az ilyen tanulási szituációkban felbomlik a tradicionális iskolák kötött rendje, és az alapismeretei oktatás, a szakképzési elemek, az életre való nevelés flexibilisen váltogatják egymást a munkahelyen, a kijelölt tanulmányi központban és az élet más-más színterein. Az európai második esély iskolákban minimális a lemorzsolódás. Az intézmények létrehozását és működtetését helyi, országos és uniós források biztosítják. Ebben az esetben különösen fontos a tanárok személyisége, akik erre a misszióra szakmailag és emberileg egyaránt alkalmasak, mutatnak rá a kezdeményezés értékelésével foglalkozó anyagok.

A második esély iskolák európai innovációja már majdnem minden régi tagállamra kiterjed, és 1999-ben megalakult a „Második Esély Iskolákkal Rendelkező Európai Városok Szövetsége” (The European Association of Cities for Second Chance Schools „E2C Europe”), 2001-ben ez megerősítést kapott azáltal, hogy a francia törvényhozás egyesületekre vonatkozó 1901-es cikkelye értelmében Franciaországban bejegyezték, amelynek az első tíz évére megválasztott elnöke Mr. Jean-Claude Gaudin, Marseille polgármestere lett.

Tegyük vonzóbbá a felnőttoktatást

Első olvasásra ezt a kifejezést úgy értelmezhetjük, hogy legyen a felnőttoktatás érdekes, izgalmas,

attraktív. Nyilvánvalóan ez is egyik pozitív sajátossága lehet a tanfolyamoknak, képzéseknek, azonban ez esetben mégsem erről van szó, hanem sokkal inkább arról: mindent el kell követnünk annak érdekében, hogy a gyermekek, a fiatalok, majd később a felnőttek tudatában legyenek annak, milyen meghatározó jelentőségű számukra a tanulás, és mennyire hasznukra válik, ha egész életükön át művelődnek, képzik magukat. Ennek az életszemléletnek és életmódnak a kialakításában kétség kívül nagy szerepe van magának az oktatásnak és képzésnek, minden életkorban és minden válfajának. Szintén ugyanilyen fontos azonban, hogy a családok, a helyi közösségek és a munkáltatók is ugyanezt az elvet vallják és gyakorolják, hangsúlyozva a tanulás egyéni és társadalmi jelentőségét, ha azt akarjuk, hogy a több, elmélyültebb tudással magasabb szintre emelkedjék a foglalkoztatás és az egyéni boldogulás.

Ennek azonban a fordítottja is előfordulhat amikor, ha nem is az oktatásban, hanem a családban, a munkahelyeken vagy a helyi közösségekben ahol méltatlanul alárendelt szerepet kap az oktatás, a tanulás jelentőségének hangsúlyozása, és hiányzik a fiatal és az idősebb felnőttek motiválása, ösztönzése: az a törekvés, hogy vonzóvá tegyék a tanulást számukra. Magyarországon e tekintetben meglehetősen ellentmondásos a helyzet, mert igaz ugyan, hogy az oktatási központokban, a családok és a társadalom jelentős részében van törekvés az egész életen át tartó tanulás értékének, hasznának tudatosítására, azonban ez még nem mondható általánosnak. Ezzel a tanulásra, művelődésre bátorító hangvétellel szemben állnak ugyanis a túlzottan pragmatikus, gyors haszonszerzésre irányuló hatások. Ennek az Európai Unió is tudatában van, és a 2010-ig terjedő oktatási tervében azt javasolja, hogy a kutatási munkálatoknak meg kell találni a célravezető utakat az oktatás, a felnőttoktatás vonzóbbá tételéhez.

A prioritások értékelése, realizálásuksegítése

Az Európai Unió, illetve annak Oktatási Bizottsága nemcsak útmutatásokat ad, javaslatokat tesz és követelményeket támaszt az egész életen át tartó tanulással szemben, hogy Európa 2010-re egy tudásalapú, versenyképes földrésszé váljék, hanem ennek megvalósítását folyamatosan figyelemmel kíséri, időközönként az eredményeket értékeli, és ha kell,

segítséget nyújt a lemaradók felzárkóztatásához. A folyamat nyomon követésében a lehető legnagyobb objektivitásra, konkrétságra törekszik, és olyan mérőeszközöket, paramétereket használ (pl. statisztikák, indikátorok, teljesítményszintek, határidők stb.), amelyek összehasonlíthatók, ugyanakkor figyelembe veszi az egyes tagállamok teljesítőképességét, kiindulási helyzetét. Például 2010-re felére kell csökkenteni az alsó középiskolát el nem végzettek számát. Valamennyi tagállamnak lehetősége nyílik arra is, hogy az oktatás, így a felnőttoktatás és képzés valamilyen problémájának megoldását, segítő szándékú társállami vizsgálódásnak (peer review) vesse alá, különösen olyanokat, amelyek modernizációra szorulnak. Az így szerzett tapasztalatokból, véleményekből azonban nemcsak az érdekelt országok profitálhatnak, hanem az egész Közösség is. Így például Görögországban egy szakértői csoportunk átvilágíthatja az ottani iskolai rendszerű felnőttoktatás helyzetét, mivel nekünk ebben több évtizedes tapasztalatunk van, hozzánk pedig a svéd kollégák jöhetnek, ahol az LLL-nek erős oldala a pozitív diszkrimináció, hogy a kirekesztés elleni munkánkhoz adjanak tanácsokat. Ezzel összefüggésben az Uniónak határozott törekvése az, hogy előre meghatározott témakörökben különböző eszközökkel (konferenciák, kiadványok, adatbank, internet) közkinccsé tegye a jó tapasztalatokat. E kiterjedt támogatási munkát uniós szinten az erre a feladatra specializált szakértői csoportok végzik („support services”).

Források

- Making an European Area of Lifelong Reality.*
COM (2001) 678 final, Brussels, 40 p.
- European Report on quality indicators of Lifelong learning,* COM (2002), Brussels, 46 p.
- Investing efficiently in education and training an imperative for Europe.* COM (2003) 779 Final, Brussels, 32 p.
- Detailed work programme on the objectives of education and training systems in Europe.* 6365/02. Brussels, 2002, 45 p.
- White Paper on Education and Training. Teaching and Learning. Towards the Learning Society.*
European Commission. 1996, Brussels, 67 p.

- Commission Staff Working Paper a Memorandum on Lifelong Learning*, Brussels, 30.-10. 2000 Sec (2000), 28 p.
- Perspectives on Adult Education and Training in Europe* (eds. Jarvis, P. and A. Stannett) 2nd edition: *The National Institute of Adult Continuing Education*. Leicester. 2000. 420 p.
- Learning: The Treasure Within*. (ed. Delors, J.) UNESCO Publishing, Paris, 1996. 266 p.
- Glossary of Adult Education. Innovation in European Adult Education*. (ed. Federighi, P.) UNESCO, Hamburg, 1999, 122 p.
- The Hamburg Declaration. Agenda for Future. Adult Education. Fifth International Conference on Adult Education 14-18 July 1997*. UNESCO. Hamburg. 1997. 30 p.
- Harangi L.: Két stratégiai dokumentum a felnőttkori tanulásról. *Új Pedagógiai Szemle*, 2000. november, 7-12. p.

